

Sygn. akt I UK 299/11

POSTANOWIENIE

Dnia 29 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Katarzyna Gonera

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z odwołania K. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 29 marca 2012 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od postanowienia Sądu Apelacyjnego

z dnia 18 kwietnia 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 9 lutego 2011 r., Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych odrzucił odwołanie ubezpieczonego K. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27 lipca 2010 r. odmawiającej wnioskodawcy ustalenia prawa do emerytury.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że ubezpieczony dwukrotnie wnosił o przyznanie prawa do emerytury górniczej, jednakże w tym przedmiocie zapadły dwa prawomocne wyroki sądu ubezpieczeń społecznych oddalające odwołania od decyzji organu rentowego odmawiających ustalenia prawa do emerytury. Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 19 lutego 2009 r., oddalił odwołanie od decyzji organu

rentowego z dnia 30 września 2008 r., natomiast Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 9 lutego 2010 r., oddalił odwołanie od kolejnej decyzji organu rentowego z dnia 17 czerwca 2009 r. W uzasadnieniu wyroku z dnia 9 lutego 2010 r. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że wnioskodawca - pozostając nadal w stosunku pracy - nie spełnia warunku przewidzianego w art. 184 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej ustawa o emeryturach i rentach z FUS), co powoduje odmowę przyznania prawa do emerytury bez konieczności badania, jaki charakter miała praca świadczona przez ubezpieczonego w spornym okresie. W dniu 28 czerwca 2010 r. ubezpieczony ponownie złożył wniosek o przyznanie emerytury na podstawie art. 114 lub art. 46 w związku z art. 39 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w którym domagał się zaliczenia do okresu wykonywania pracy górniczej pracy świadczonej na rzecz Przedsiębiorstwa Robót Górniczych, Odwodnieniowych i Rekultywacyjnych od dnia 6 lipca 1982 r. do dnia 31 maja 1993 r. Organ rentowy nie uznał tego zatrudnienia jako okresu wykonywania pracy górniczej. Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że ubezpieczony nadal pozostaje w stosunku pracy.

Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że w obecnym postępowaniu zachodzą przesłanki odrzucenia odwołania na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. W ocenie Sądu pierwszej instancji, kwestia dotycząca niespełnienia przez wnioskodawcę przesłanek nabycia prawa do emerytury, zawartych w art. 39, 46 i 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS dlatego, że nie nastąpiło rozwiązanie jego stosunku pracy, została już prawomocnie przesądzona w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r. Skoro ta przesłanka warunkująca nabycie prawa do emerytury nie uległa zmianie (wnioskodawca nadal pozostaje w stosunku pracy), to Sąd w niniejszym procesie, w celu zbadania dalszych przesłanek nabycia prawa do emerytury przez wnioskodawcę, musiałby dokonać ustaleń sprzecznych z już prawomocnie osądzoną sprawą, a więc przyjąć, że rozwiązanie stosunku pracy, w jakim ubezpieczony aktualnie pozostaje, nie stanowi przesłanki koniecznej do nabycia uprawnień emerytalnych. Jednak takie ustalenie w sposób ewidentny naruszałoby powagę rzeczy osądzonej wynikającą z poprzedniego prawomocnego wyroku sądowego, niezależnie od tego, że rozpoznawane odwołanie dotyczy

kolejnej (nowej) decyzji organu rentowego (innej niż będącej przedmiotem rozpoznania w sprawie IV U .../09).

Postanowieniem z dnia 18 kwietnia 2011 r., Sąd Apelacyjny oddalił zażalenie ubezpieczonego na postanowienie Sądu pierwszej instancji o odrzuceniu odwołania. W uzasadnieniu tego rozstrzygnięcia Sąd drugiej instancji wskazał, że wnioskodawca - urodzony w dniu 26 stycznia 1953 r. - na razie nie może ubiegać się o emeryturę na podstawie art. 184 ust. 1 i art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ponieważ nie osiągnął wieku emerytalnego wynoszącego 60 lat. Sąd Apelacyjny przypomniał, że wnioskodawca wywodzi żądanie z art. 39 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, twierdząc, że w jego przypadku wiek emerytalny powinien być obniżony o 10 lat ze względu na wykonywaną przez niego pracę górniczą. Jednak nawet w takim przypadku ma zastosowanie art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, który bezwzględnie wymaga rozwiązania stosunku pracy od ubezpieczonego będącego pracownikiem. Ten warunek jest konieczny do nabycia przez wnioskodawcę prawa do emerytury, a nie tylko do wypłaty tego świadczenia (co błędnie sugeruje ubezpieczony). Sąd odwoławczy zwrócił ponadto uwagę, że w poprzedniej sprawie ubezpieczony wywodził roszczenie z wykonywania pracy w szczególnych warunkach w Zakładzie Robót Górniczych, Odwodnieniowych i Rekultywacyjnych w okresie od 6 lipca 1982 r. do 31 maja 1993 r. Skoro jednak wnioskodawca pozostaje w stosunku pracy, to nie spełnia warunku z art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, co prowadzi do odmowy przyznania prawa do emerytury, bez konieczności badania charakteru pracy wykonywanej przez niego w Zakładzie Robót Górniczych, Odwodnieniowych i Rekultywacyjnych. Tym samym (z uwagi na brak rozwiązania stosunku pracy przez ubezpieczonego) należy przyjąć, że w poprzednim orzeczeniu została prawomocnie osądzona kwestia braku uprawnień emerytalnych wnioskodawcy wywodzonych z tej samej podstawy faktycznej i prawnej, co w obecnym postępowaniu, a to z kolei rodzi konieczność odrzucenia odwołania na podstawie art. 199 § 1 k.p.c.

Od postanowienia Sądu Apelacyjnego ubezpieczony wniósł skargę kasacyjną, w której zarzucił naruszenie: 1) art. 397 § 2 w związku z art. 199 § 1 pkt 2 oraz art. 366 k.p.c. przez przyjęcie, że zachodzą podstawy do odrzucenia

odwołania i uznanie, że sprawa pomiędzy skarżącym a organem rentowym została już prawomocnie rozstrzygnięta, co powoduje zamknięcie skarżącemu możliwości dochodzenia roszczeń przed sądem; 2) art. 397 § 2 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. przez niewyjaśnienie podstawy prawnej i faktycznej postanowienia Sądu drugiej instancji, co uniemożliwia kontrolę kasacyjną tego orzeczenia; 3) art. 397 § 2 w związku z art. 385 k.p.c. przez oddalenie zażalenia, mimo że nie było ono bezzasadne, w szczególności w sytuacji, gdy trafnie podniesiono w nim zarzut naruszenia przez Sąd pierwszej instancji art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.; 4) art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) przez uznanie, że ubezpieczony nie był uprawniony do zaskarżenia decyzji wydanej przez organ rentowy w dniu 27 lipca 2010 r. ze względu na to, iż poprzednie postępowanie w kwestii ustalenia prawa do emerytury zakończyło się wydaniem prawomocnego orzeczenia; 5) art. 386 § 4 k.p.c. w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP przez oddalenie zażalenia, w sytuacji nierozpoznania istoty sprawy przez Sąd Okręgowy oraz skutek niewydania przez Sąd drugiej instancji orzeczenia merytorycznego; 6) art. 46 w związku z art. 39 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wskutek wadliwego uznania, że skoro ubezpieczony nie rozwiązał stosunku pracy, to nie może nabyć prawa do emerytury z uwagi na to, że według Sądu odwoławczego rozwiązanie stosunku pracy jest warunkiem koniecznym do nabycia emerytury.

W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych skarżący wywiódł w szczególności, że postanowienie wydane przez Sąd Apelacyjny jest "rażąco krzywdzące", skoro wadliwie przyjęto w nim, że wystąpiła powaga rzeczy osądzonej z uwagi na uprzednio toczące się postępowanie sądowe. W ten sposób ubezpieczony został niesłusznie pozbawiony przez Sąd prawa do merytorycznego rozpoznania zgłoszonego przez siebie żądania dotyczącego przyznania prawa do emerytury. Według skarżącego w obecnym postępowaniu nie ma zastosowania norma wynikająca z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., bowiem postępowanie w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych jako jedno z postępowań odrębnych, w zakresie zasady *res iudicata* rządzi się innymi regułami niż inne rodzaje postępowania cywilnego. Powaga rzeczy osądzonej zostaje w tym wypadku znacznie ograniczona. Według skarżącego, art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. daje sądowi możliwość odrzucenia odwołania

tylko wówczas, gdy zostało ono wniesione od decyzji organu rentowego już wcześniej zaskarżonej odwołaniem, które zostało oddalone prawomocnym wyrokiem sądowym. W każdym innym przypadku odwołanie wniesione od nowej (kolejnej) decyzji podlega merytorycznemu rozpoznaniu zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 83 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, według której odwołanie do sądu powszechnego przysługuje od każdej decyzji organu rentowego, z wyjątkiem decyzji wymienionych w art. 83 ust. 4 tej ustawy. Wydanie przez organ rentowy nowej decyzji, także w odniesieniu do świadczenia będącego przedmiotem wcześniejszej sprawy zakończonej prawomocnym wyrokiem sądu, uprawnia zatem wnioskodawcę do wniesienia odwołania do sądu i takie odwołanie powinno podlegać merytorycznemu rozpoznaniu. W przedmiotowej sprawie organ rentowy, po rozpoznaniu wniosku złożonego przez skarżącego, wydał w dniu 27 lipca 2010 r. nową decyzję. Gdyby organ rentowy uznał, że w aktualnym postępowaniu zachodzi tożsamość podmiotowa i przedmiotowa z uprzednio złożonym wnioskiem (który zainicjował poprzednie postępowanie sądowe), to nie wydałby w ogóle decyzji, wychodząc z założenia, że ta sprawa została już prawomocnie rozstrzygnięta. Tymczasem wyrok Sądu Okręgowego z dnia 9 lutego 2010 r. został wydany zanim doszło do wydania przez organ rentowy decyzji z 27 lipca 2010 r. i odnosił się do decyzji organu rentowego z 17 czerwca 2009 r. odmawiającej skarżącemu prawa do emerytury. To zaś oznacza, że decyzja z dnia 27 lipca 2010 r. nie była przedmiotem sprawy prawomocnie już rozstrzygniętej wyrokiem sądowym z dnia 9 lutego 2010 r. W związku z tym decyzja z 27 lipca 2010 r. nie została wcześniej poddana kontroli sądu i nie można mówić o powadze rzeczy osądzonej. Naruszenie przepisów postępowania cywilnego przez Sąd Apelacyjny polegało zatem na wadliwym uznaniu, że sprawa skarżącego była przedmiotem postępowania wszczętego w 2009 r. i odwołanie należy odrzucić, chociaż przedmiotem uprzedniego postępowania sądowego było skontrolowanie rozstrzygnięcia organu rentowego zawartego w zupełnie innej decyzji. Konsekwencją takiego naruszenia było nierozpoznanie przez Sąd Apelacyjny istoty sprawy (zaniechanie zbadania podstaw odwołania w aspekcie materialnoprawnym). Ubezpieczony wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie

postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

Skarga kasacyjna podlega oddaleniu, bowiem powołany w niej w pierwszej kolejności zarzut naruszenia art. 397 § 2 w związku z art. 199 § 1 pkt 2 w związku z art. 366 k.p.c. jest nieuzasadniony. Jedną z przesłanek odrzucenia pozwu przez sąd w postępowaniu cywilnym jest sytuacja, w której o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku albo została już prawomocnie osądzona (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.). W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych postępowanie sądowe nie jest inicjowane przez wniesienie pozwu, lecz odwołania od decyzji wydanej przez organ rentowy. Powszechnie przyjmuje się jednak, że odwołanie jest surogatem pozwu i jego wniesienie podlega tym samym regułom, co pozew wnoszony w "zwykłym" postępowaniu procesowym. Z uwagi na specyfikę spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych (spraw cywilnych w ujęciu formalnym - art. 1 k.p.c.), powaga rzeczy osądzonej w odniesieniu do stosunków ubezpieczenia społecznego ma jednak walor szczególny, który w pewien sposób ogranicza jej praktyczne znaczenie.

Zgodnie z art. 366 k.p.c., prawomocny wyrok sądu ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami, zaś rozstrzygnięcia sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych ustalają treść łączącego strony stosunku prawnego na datę zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). Okolicznością, która spowodowała odrzucenie odwołania w rozpoznawanej sprawie było stwierdzenie przez Sądy obu instancji, że kwestia dotycząca wypełnienia przez odwołującego się przesłanek nabycia prawa do emerytury została prawomocnie rozstrzygnięta we wcześniejszych wyrokach wydanych między tymi samymi stronami. Aby uzasadnić wadliwość tego rozstrzygnięcia skarżący powołał się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2004 r., III UK 119/04 (niepublikowany i jedynie powoływany w innych orzeczeniach) oraz na wyrok z dnia 8 lipca 2008 r., II UK 342/07 (również niepublikowany, a nadto niepowoływany w

innych orzeczeniach). W kolejnym przytoczonym przez skarżącego wyroku z dnia 19 lutego 2007 r., I UK 266/06 (OSNP 2008 nr 5-6, poz. 79) Sąd Najwyższy stwierdził, że wydanie przez organ rentowy nowej decyzji, także co do świadczenia będącego przedmiotem wcześniejszej decyzji i postępowania wcześniej zakończonym prawomocnym wyrokiem sądu, wszczętego w wyniku wniesienia od niej odwołania, uprawnia ubiegającego się o świadczenie do wniesienia kolejnego odwołania do sądu, a wszczęta w ten sposób sprawa cywilna nie jest sprawą o to samo świadczenie w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Należy jednak zwrócić uwagę, że teza ta została sformułowana w sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy w sytuacji, gdy podstawą decyzji odmownej organu rentowego było uznanie wnioskodawcy za osobę zdolną do wykonywania pracy przez lekarza orzecznika ZUS, zaś Sąd Apelacyjny - który zmienił wyrok Sądu Okręgowego i poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że przyznał ubezpieczonemu prawo do renty - ustalił (w wyniku uzupełnienia postępowania dowodowego), że wnioskodawca jest częściowo niezdolny do pracy. W uzasadnieniu orzeczenia oddającego skargę kasacyjną organu rentowego od wyroku Sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy stwierdził, że prawomocny wyrok rozstrzygający o braku prawa do świadczenia nie jest przeszkodą do wystąpienia z ponownym wnioskiem o to samo świadczenie. Taki wniosek jest dopuszczalny w sytuacji, gdy po uprawomocnieniu się wyroku wystąpiły nowe okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń. W takiej sytuacji sprawa tocząca się w wyniku rozpoznania nowego wniosku - wydania nowej decyzji - nie jest sprawą o to samo roszczenie, które było przedmiotem rozstrzygnięcia w sprawie poprzednio zakończonej wydaniem wyroku. Nowe zdarzenia zachodzące po uprawomocnieniu się orzeczenia sądowego mogą bowiem spowodować przekształcenie treści praw i obowiązków stron stosunku ubezpieczenia społecznego, gdyż nie jest wykluczone spełnienie się lub upadek przesłanek materialnoprawnych warunkujących nabycie prawa do konkretnych świadczeń. Podstawową regułą rządzącą tymi stosunkami prawnymi jest właśnie możliwość wzruszenia ustaleń stanowiących podstawę faktyczną prawomocnych orzeczeń sądu, także przez wydanie nowej decyzji organu rentowego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 3 października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPIUS 1997 nr 7, poz. 117, a także postanowienie Sądu Najwyższego z 19 stycznia 1984 r., II URN

131/83, OSNCP 1984 nr 10, poz. 177, wyrok z 8 października 1986 r., II URN 182/86, OSNCP 1987 nr 12, poz. 212, postanowienie z 14 stycznia 1997 r., II UKN 50/96, OSNAPiUS 1997 nr 17, poz. 328 oraz wyrok z 5 sierpnia 1999 r., II UKN 231/99, OSNAPiUS 2000 nr 19, poz. 734). Tak więc zmiana okoliczności, jaka nastąpi po wydaniu prawomocnego orzeczenia sądu ubezpieczeń społecznych otwiera stronie drogę do ponownego rozpoznania sprawy w postępowaniu cywilnym. Stanowisko to znalazło odzwierciedlenie również w wielu innych orzeczeniach (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 17 czerwca 2008 r., III AUa 509/08, Orzecznictwo SA w Białymstoku 2008 nr 2-3, s. 67 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2005 r., I UK 11/05, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 98; z dnia 4 grudnia 2007 r., I UK 159/07, LEX nr 863930; z dnia 13 listopada 2009 r., III UK 48/09, LEX nr 560876 oraz postanowienia z dnia 25 września 1998 r., II UKN 373/98, OSNAPiUS 1999 nr 21, poz. 702; z dnia 12 lipca 2011 r., II UK 3/11, LEX nr 1044014 i z dnia 15 lipca 2011 r., I UK 425/10, LEX nr 1043988).

Należy więc uznać, że wyrok zapadły w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych nie ma powagi rzeczy osądzonej, jeżeli dotyczy odmowy przyznania świadczenia z ubezpieczenia społecznego, a po jego uprawomocnieniu się organ rentowy wydał nową decyzję, opartą na nowych dowodach mających wpływ na ujawnienie stanu faktycznego i jego prawidłową ocenę prawną. Wtedy wydanie nowej decyzji uprawnia ubezpieczonego do złożenia od niej odwołania i zobowiązuje sąd do sprawdzenia prawidłowości decyzji. Specyfika spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych może więc w praktyce wywoływać wątpliwości co do rozumienia pojęcia "sprawa prawomocnie osądzona" zawartego w art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Generalnie przyjmuje się, że wydanie przez organ rentowy nowej decyzji, także co do świadczenia będącego przedmiotem wcześniejszej decyzji i postępowania wcześniej zakończonego prawomocnym wyrokiem sądu wszczętego w wyniku wniesienia od niej odwołania - co do zasady - uprawnia ubiegającego się o świadczenie do wniesienia kolejnego odwołania do sądu a wszczęta w ten sposób sprawa cywilna nie jest sprawą o to samo świadczenie w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2007 r., I UK 266/06, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 79 oraz z dnia 21 maja 2008 r., I UK 370/07, LEX nr 491467). Dotyczy to również tak zwanej decyzji wykonawczej, czyli decyzji co do

świadczenia będącego przedmiotem wcześniejszej decyzji i postępowania sądowego zakończonego prawomocnym wyrokiem (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2010 r., II BU 4/10, LEX nr 707411) oraz decyzji organu rentowego odmawiającej ponownego ustalenia prawa do świadczenia na podstawie wniosku złożonego po uprawomocnieniu się wyroku oddalającego poprzednie odwołanie (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., III UK 100/08, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 24; OSP 2011 nr 5, poz. 53, z glosą R. Babińskiej-Góreckiej). Nie oznacza to jednak, że w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych wydanie nowej decyzji przez organ rentowy zawsze uprawnia do wniesienia odwołania do sądu i nigdy nie zachodzi powaga rzeczy osądzonej, bowiem o tożsamości przedmiotu sporu decyduje nie tylko tożsamość żądania zawarta w poszczególnych wnioskach skierowanych do organu rentowego, ale także stan faktyczny i prawny, jaki istniał w chwili zamknięcia rozprawy w poprzednim postępowaniu sądowym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1998 r., II UKN 105/98, OSNAPiUS 1999 nr 16, poz. 529). Przykładowo prawomocny wyrok oddalający odwołanie w sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy, w którym ustalono okres zatrudnienia i datę powstania inwalidztwa, korzysta z powagi rzeczy osądzonej, wobec czego odwołanie od kolejnej decyzji organu rentowego, wydanej w tym samym stanie faktycznym, podlega odrzuceniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 września 1998 r., II UKN 373/98, OSNAPiUS 1999 nr 21, poz. 702). Wynika to z tego, że wprawdzie przedmiotem sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych jest kontrola decyzji organu rentowego, ale w istocie nie tyle chodzi o samą decyzję, co o ocenę prawidłowości zamieszczonego w niej rozstrzygnięcia organu rentowego w zakresie ustalenia prawa do świadczenia z ubezpieczeń społecznych. Powaga rzeczy osądzonej dotyczy więc tych orzeczeń sądów ubezpieczeń społecznych, których podstawa faktyczna nie może ulec zmianie lub gdy odwołanie od decyzji organu rentowego zostało oddalone po stwierdzeniu niespełnienia prawnych warunków do świadczenia wymaganych przed wydaniem decyzji będącej przedmiotem postępowania sądowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2005 r., II UK 61/05, OSNP 2006 nr 23-24, poz. 371 oraz wyrok z dnia 14 maja 2009 r., II UK 211/08, LEX nr 509035, a także wyrok Sądu Apelacyjnego w

Katowicach z dnia 26 kwietnia 2006 r., III AUa 3303/04, LEX nr 217149 i postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 października 2006 r., III AUa 842/06, OSA 2007 nr 10, poz. 17).

Brak przeszkód do wystąpienia z ponownym wnioskiem o to samo świadczenie w sytuacji, gdy po wydaniu prawomocnego wyroku sądowego wystąpiły nowe okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń, aktualizuje się zwłaszcza w odniesieniu do tych świadczeń, których przyznanie jest uzależnione od wykazania niezdolności do pracy zarobkowej - stanu zdrowia wnioskodawcy (np. w odniesieniu do renty z tytułu niezdolności do pracy). W sytuacji, gdy podstawa faktyczna rozpoznawanej sprawy (np. stan zdrowia i wynikająca z tego stanu niezdolność do pracy, a w przypadku świadczeń rentowych z ubezpieczenia wypadkowego - również związek tej niezdolności z wypadkiem przy pracy) uległa zmianie, to sprawa tocząca się w wyniku rozpoznania nowego wniosku - i wydania nowej decyzji (np. w oparciu o art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) - nie jest sprawą o to samo roszczenie, które było już przedmiotem rozstrzygnięcia w sprawie poprzednio zakończonej wydaniem wyroku (w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.), lecz sprawą o nowe roszczenie.

W uzasadnieniu wyroku z dnia 21 maja 2008 r., I UK 370/07 (LEX nr 491467) Sąd Najwyższy wywiódł, że przy analizie zarzutu naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., należy odwołać się do treści art. 366 k.p.c., zgodnie z którym wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. W stanie faktycznym, w którym zapadł ten wyrok, ubezpieczonemu przyznano rentę okresową z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od dnia 1 października 2000 r. do dnia 30 czerwca 2001 r., przy czym w odwołaniu od decyzji organu rentowego ubezpieczony domagał się przyznania mu renty stałej. Sąd Najwyższy zauważył, że skoro to odwołanie zostało prawomocnie oddalone (postępowanie sądowe dotyczące tej decyzji zakończyło się prawomocnie), to okres objęty tą decyzją (od dnia 1 października 2000 r. do dnia 30 czerwca 2001 r.) i charakter przysługującego w tym czasie świadczenia (renta okresowa), jest objęty powagą rzeczy osądzonej. Jednak w sytuacji, gdy ubezpieczony złożył nowy wniosek o przyznanie świadczenia rentowego na stałe

na następny okres (przypadający po dniu 30 czerwca 2001 r.), zaś organ rentowy wydał nową decyzję (odmowną), od której ubezpieczony wniósł odwołanie do sądu ubezpieczeń społecznych, to kolejne postępowanie sądowe toczy się wprawdzie między tymi samymi stronami co poprzednie, ale przedmiot ich rozstrzygnięcia (czyli to, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia według art. 366 k.p.c.) jest inny. Wynika to przede wszystkim z tego, że przedmiotem rozstrzygnięcia w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych (inaczej niż w "zwykłych" sprawach cywilnych) jest kontrola (konkretnej) decyzji organu rentowego. Przedmiot ten wyznacza więc decyzja organu rentowego, a wydanie nowej decyzji (nawet w sprawie dotyczącej prawa do tego samego świadczenia) powoduje możliwość wniesienia od niej odwołania, które inicjuje przed sądem nową sprawę podlegającą merytorycznemu rozpoznaniu (tak również w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 2009 r., II UK 211/08, LEX nr 509035, a także w postanowieniu z dnia 13 grudnia 2005 r., II UK 61/05, OSNP 2006 nr 23-24, poz. 371). Przykładowo, prawomocne orzeczenie w sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy wiąże co do braku niezdolności do pracy za czas do wydania wyroku, gdy sąd dokonał takiej oceny. A więc w kolejnej sprawie o rentę nie jest możliwe rozstrzygnięcie o tym, o czym rozstrzygnięto już w poprzedniej sprawie, czyli o braku prawa do renty wobec niestwierdzenia niezdolności do pracy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 2009 r., I UK 209/08, OSNP 2010 nr 13-14, poz. 173). Dzieje się tak dlatego, że zasadą rządzącą stosunkami prawnymi ubezpieczenia społecznego jest to, że zmiana okoliczności lub ujawnienie nowych dowodów otwiera drogę do ponownego rozpoznania sprawy. Cecha rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) dotyczy więc tych orzeczeń sądów ubezpieczeń społecznych, których podstawa nie może ulec zmianie, gdy odwołanie zostało oddalone po stwierdzeniu niewypełnienia warunków prawa do świadczenia wymaganych przed datą wydania wyroku, takich jak np. okres zatrudnienia, czy data powstania niezdolności do pracy. Wzruszenie ustaleń dokonanych takimi prawomocnymi rozstrzygnięciami sądowymi może nastąpić wyłącznie po rozpoznaniu skargi o wznowienie postępowania sądowego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 września 1998 r., II UKN 373/98 OSNAPIUS 1999 nr 21,

poz. 702, z dnia 28 maja 2002 r., II UKN 250/01, OSNAPIUS 2002 nr 16-wkładka, poz. 3 oraz z dnia 18 lutego 2003 r., II UK 139/02, OSNP 2004 nr 7, poz. 128).

Dla stwierdzenia, czy w rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy prawidłowo odrzucił odwołanie dotyczące decyzji organu rentowego z dnia 27 lipca 2010 r. odmawiającej po raz kolejny wnioskodawcy prawa do emerytury, znaczenie ma ustalenie, czy skarżący - ubiegając się ponownie o emeryturę - złożył w organie rentowym nowy wniosek o emeryturę (w ogólności), czy też jego wniosek został złożony w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zgodnie z którym prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej (lub z urzędu), jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość. We wniosku złożonym w organie rentowym w dniu 28 czerwca 2010 r. ubezpieczony jako podstawę swego żądania wskazał wyraźnie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Organ rentowy rozpoznał ten wniosek i wydał w tym decyzję odmawiającą przyznania prawa do emerytury. W doktrynie (R. Babińska: Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007; K. Antonów: Ponownie ustalanie prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, Przegląd Sądowy 2009 nr 1, s. 59 oraz K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki: Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, Warszawa 2009) oraz orzecznictwie (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPIUS 1997 nr 7, poz. 117 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2000 r., II UKN 41/00, Prokuratura i Prawo 2001 nr 6-dodatek, poz. 39; z dnia 21 września 2010 r., III UK 94/09, LEX nr 621346 i z dnia 24 marca 2011 r., I UK 317/10, LEX nr 811823, a także wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 9 lutego 2010 r., III AUa 714/09, Biuletyn SA w Szczecinie 2011 nr 2, poz. 86) przyjmuje się, że postępowanie w sprawie ponownego ustalenia prawa do świadczeń lub ich wysokości stanowi nadzwyczajną kontynuację postępowania przed organem rentowym w tej samej sprawie wskutek przedłożenia nowych dowodów lub ujawnienia nowych okoliczności istniejących przed wydaniem tej decyzji, które miały wpływ na prawo do określonego świadczenia. W wyroku z dnia 18 lutego

2003 r., II UK 139/02 (OSNP 2004 nr 7, poz. 128) Sąd Najwyższy przyjął, że złożenie wniosku o świadczenie z ubezpieczeń społecznych w trybie art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS ma tę konsekwencję, iż niedopuszczalne jest wykazywanie, że wszystkie wymagane prawem warunki nabycia tego świadczenia były spełnione przed zamknięciem rozprawy w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem, którym uprzednio odmówiono wnioskodawcy przyznania świadczenia. Od decyzji odmawiającej ponownego ustalenia prawa do świadczenia przysługuje odwołanie na zasadach ogólnych na podstawie art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Wówczas nie podlega ono odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., gdyż sprawa dotyczy innej materii niż przedmiot postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem. Rozpoznając odwołanie w sprawie, w której wnioskodawcy wyraźnie chodziło o ponowne ustalenie prawa do świadczenia, Sąd powinien przede wszystkim zbadać, czy istnieją podstawy zastosowania art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W postanowieniu z dnia 7 maja 2009 r., III UK 100/08 (OSNP 2011 nr 1-2, poz. 24; OSP 2011 nr 5, poz. 53, z glosą R. Babińskiej-Góreckiej) Sąd Najwyższy stwierdził, że powaga rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.) nie występuje w sprawie z odwołania ubezpieczonego od decyzji organu rentowego odmawiającej ponownego ustalenia prawa do świadczenia na podstawie wniosku złożonego po uprawomocnieniu się wyroku oddalającego poprzednie odwołanie. Podkreślenia wymaga jednak, że w tej sprawie nowa decyzja organu rentowego dotyczyła nowego wniosku złożonego w trybie art. 114 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, w którym ubezpieczony powołał się na nowe dowody i okoliczności mające wpływ na prawo do świadczenia (nieobjęte poprzednim postępowaniem sądowym), to jest między innymi podjęcie pracy w gospodarstwie rolnym od 16 roku życia, podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników w latach 1983-1990, pełnienie służby wojskowej w latach 1961-1963 oraz pracę w szczególnych warunkach. Zatem nowa (kolejna) decyzja rozstrzygała o prawie do świadczenia emerytalnego w oparciu o nową podstawę faktyczną, inną niż podstawa faktyczna w poprzedniej sprawie i dlatego nie można było mówić o tożsamości podstaw faktycznych w obydwu postępowaniach.

Reasumując powyższe rozważania należy przyjąć, że w sytuacji, gdy wcześniej zapadł prawomocny wyrok sądu ubezpieczeń społecznych oddalający odwołanie ubezpieczonego od decyzji odmownej, w której organ rentowy odmówił ustalenia prawa do określonego świadczenia, zaś wnioskodawca ponownie ubiega się o to samo świadczenie w kolejnym postępowaniu odwoławczym (sądowym), to możliwe są następujące przypadki: 1) został złożony nowy wniosek o świadczenie, bez powołania się na nowe dowody lub okoliczności istniejące sprzed daty wydania decyzji oraz bez powołania się na nowe, późniejsze zdarzenia - wówczas zachodzi powaga rzeczy osądzonej w myśl art. 366 k.p.c.; 2) w nowym wniosku ubezpieczony powołuje się na późniejsze zdarzenia, które miały miejsce po zamknięciu rozprawy w sprawie poprzedniej prawomocnie zakończonej - wówczas nie ma powagi rzeczy osądzonej, jakkolwiek ze względu na treść art. 365 § 1 k.p.c. występuje związanie sądu orzekającego w aktualnym postępowaniu poprzednim wyrokiem; 3) w kolejnym wniosku ubezpieczony powołuje się na nowe okoliczności lub dowody istniejące przed datą wydania poprzedniej decyzji - wówczas zastosowanie ma art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W tym ostatnim przypadku należy w pierwszej kolejności zbadać przesłanki dopuszczalności złożenia takiego wniosku i w razie stwierdzenia ich braku organ rentowy powinien odmówić ponownego ustalenia prawa do świadczenia, także wówczas, gdy brak wpływu na świadczenie wynika ze związania wyrokiem sądu wydanego poprzednio co do tego świadczenia (art. 365 § 1 k.p.c.). Jeśli organ rentowy wyda decyzję dotyczącą tej samej podstawy faktycznej i prawnej, która była objęta poprzednim wyrokiem (zwłaszcza przy braku przesłanek art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), to w razie wniesienia odwołania od takiej decyzji zachodzi powaga rzeczy osądzonej. Natomiast, gdy organ rentowy wyda decyzję odmowną, ale w odniesieniu do innej podstawy faktycznej niż ta, która była objęta poprzednim wyrokiem, to nie występuje przypadek powagi rzeczy osądzonej. Innymi słowy, prawomocny wyrok oddalający odwołanie od decyzji organu rentowego odmawiającej przyznania prawa do emerytury ma powagę rzeczy osądzonej w sprawie z odwołania od decyzji wydanej wskutek złożenia wniosku na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli jej podstawą

są te same okoliczności faktyczne i prawne, co przyjęte w uprzednim prawomocnym wyroku sądu.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy prawomocnym wyrokiem z dnia 9 lutego 2010 r. oddalił odwołanie od decyzji odmawiającej przyznania emerytury, z powołaniem się na to, że wnioskodawca nie ukończył 60 lat oraz nie rozwiązał stosunku pracy. Ten ostatni warunek Sąd Okręgowy uznał za przesłankę nabycia emerytury w obniżonym wieku, a jego brak za wystarczającą podstawę odmowy przyznania prawa do świadczenia, "bez konieczności badania okoliczności dotyczących charakteru wykonywanej pracy" (pracy górniczej). We wniosku z dnia 23 czerwca 2010 r. (obecnie rozpoznawanym) ubezpieczony na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS domagał się ponownego ustalenia prawa do emerytury i powołał się na nowe dowody wykazujące, że wykonywał pracę w szczególnych warunkach. Zaskarżoną w niniejszym postępowaniu decyzją z dnia 27 lipca 2010 r. wnioskodawcy odmówiono prawa do emerytury z powodu zakwestionowania przez organ rentowy okresu pracy wykonywanej przez wnioskodawcę od 6 lipca 1982 r. do 31 maja 1993 r. jako pracy górniczej oraz stwierdzenia, że nie doszło do rozwiązania stosunku pracy ubezpieczonego (ta okoliczność jest niesporna). W tym stanie rzeczy prawidłowe działanie organu rentowego powinno polegać nie na "odmowie przyznania prawa do emerytury", co na "odmowie ponownego ustalenia prawa do emerytury", bowiem - z uwagi na zakres związania organu rentowego treścią poprzedniego prawomocnego wyroku (wydanego w sprawie IV U .../09), nie ziściły się przesłanki ponownego ustalenia prawa do emerytury określone w art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (wobec nierozwiązania stosunku pracy powołane przez ubezpieczonego nowe dowody nie miały i nie mogły mieć wpływu na prawo do świadczenia). Zaskarżona w niniejszym postępowaniu decyzja z dnia 27 lipca 2010 r. opiera się na tej samej podstawie faktycznej, co wydany uprzednio prawomocny wyrok sądu oddalający żądanie ustalenia prawa do emerytury wnioskodawcy. Tą podstawę stanowią nierozwiązanie przez ubezpieczonego stosunku pracy i nieosiągnięcie wieku 60 lat (nie ma natomiast znaczenia sporny okres pracy górniczej). Skoro organ rentowy wydał decyzję dotyczącą tej samej podstawy faktycznej i prawnej, która była już

objęta poprzednim prawomocnym wyrokiem sądu, to odwołanie od niej nie mogło być merytorycznie rozpoznane przez Sąd z uwagi na powagę rzeczy osądzonej.

W tym układzie procesowym prawidłowe było odrzucenie odwołania przez Sąd Okręgowy z powołaniem się na przesłankę wskazaną w art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz oddalenie zażalenia od tego rozstrzygnięcia przez Sąd Apelacyjny, a powołany w tym zakresie w skardze kasacyjnej zarzut obrazy prawa procesowego (art. 199 § 1 pkt 2 w związku z art. 366 k.p.c. oraz art. 83 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) jest bezzasadny. Z tej przyczyny za pozbawione znaczenia dla wyniku sprawy należy uznać pozostałe podniesione w skardze zarzuty, tak w odniesieniu do podstawy naruszenia prawa procesowego (art. 397 § 2 w związku z art. 328 § 2 i w związku z art. 385 k.p.c. oraz art. 386 § 4 k.p.c.), jak i podstawy naruszenia przepisów prawa materialnego (art. 46 w związku z art. 39 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

Z powołanych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.